

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

Слінько Тетяна Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка
кафедри конституційного права України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: t.m.slinko@gmail.com
ORCID 0000-0001-8411-9655

Міць Анастасія Миколаївна,
студентка 3 курсу, Інститут підготовки
кадрів для органів юстиції України,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків

doi: 10.21564/2414–990x.142.143548
УДК 342.727:351.751.5

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ СЛОВА В ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНТЕРНЕТ–ДЖЕРЕЛАХ

Розглянуто зміст засад реалізації права на свободу слова в Інтернеті. Досліджено гарантій права на вільне вираження поглядів у режимі онлайн у демократичній державі. Проаналізовано приписи і положення чинного законодавства України, механізми виявлення балансу між державними інтересами і правами громадян на прикладі зарубіжних країн. Акцентовано на існуючих проблемах забезпечення права на свободу вираження поглядів в Інтернеті; запропоновано шляхи можливого правового регулювання інформаційного онлайн-простору з огляду на обов'язкове дотримання прав людини.

Ключові слова: свобода слова; інтернет-ресурс; право на вираження поглядів; інформація; інтернет-джерела; цензура; державний контроль; соціальні мережі.

Слинько Т. Н., кандидат юридических наук, доцент, заведуюча кафедрою конституційного права України, Національний юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail : t.m.slinko@gmail.com ; ORCID 0000-0001-8411-9655

Миць А. Н., студентка 3 курсу, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України, Національний юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

Проблеми реалізації права на свободу слова в інформаційних інтернет-источниках

Рассмотрено содержание основ реализации права на свободу слова в Интернете. Исследованы гарантии права на свободное выражение взглядов в режиме онлайн в демократическом государстве. Проанализированы предписания и положения действующего законодательства Украины, механизмы выявления баланса между государственными интересами и правами граждан на примере зарубежных стран. Акцентировано внимание на существующих проблемах обеспечения права на свободу выражения мнений в Интернете; предложены пути возможного правового регулирования информационного онлайн-пространства с учетом обязательного соблюдения прав человека.

Ключевые слова: свобода слова; интернет-ресурс; право на выражение взглядов; информация; интернет-источники; цензура; государственный контроль; социальные сети.

Постановка проблеми. ХХІ століття – доба не лише глобальних змін, нововведень і перетворень, а й швидкого впровадження електронних ресурсів у всі сфери життя. Звісно, це все має як позитивні, так і негативні наслідки (приміром, кібер- і хакерські атаки). Враховуючи це, а також швидкість і можливості мережі, питання державного регулювання інтернет-контенту набуває актуальності. Більше того, нині все більше країн установлюють обмеження і заборони на доступ населення до окремих ресурсів, щоправда, намагаючись при цьому не порушувати засад і принципів демократії. Наша держава не є винятком. Так, у нашій країні існує безліч різноманітних національних мас-медіа у Всесвітній мережі, сайтів органів влади і сторінок високопосадовців, на яких можна залишити повідомлення, коментар, запитання, що свідчить про прогрес, підвищення активності і свідомості громадянського суспільства, дотримання принципів демократії, а Конституція прямо вказує на неприпустимість будь-якої цензури [1, с. 141]. Виходячи з цього, втручання держави в роботу інформаційних видань і веб-ресурсів, з одного боку, є порушенням норм Основного Закону, а з другого, – необхідним механізмом, що діє на користь правовому суспільству і сприяє підвищенню інформаційної безпеки.

Як бачимо, у сучасних умовах дотримання гарантій прав людини в мережі Інтернет, а саме свободи слова і вираження поглядів, стає нагальною потребою. Складність для України полягає в тому, що передусім варто адаптувати приписи національного законодавства до міжнародних нормативних положень. Законодавець має виконати непросте завдання, складність якого пояснюється специфікою Інтернету – йдеться про його асинхронність, глобальність і швидкість [2, с. 44]. Як уже зазначалося, певний контроль держава все ж здійснює (з метою забезпечення національної безпеки). При цьому влада має зробити все, щоб унеможливити порушення і зловживання з боку контролюючого органу. Таким чином, на окрему увагу заслуговують обов'язки й обмеження, яких може зазна-

вати особа, однак при цьому не слід забувати про необхідність забезпечення балансу між усіма громадянами, враховуючи інтереси і уявлення про мораль суспільства, певних верств, окремих індивідів тощо.

Саме складність і багатогранність порушеного питання пояснює те, що воно ставало предметом вивчення багатьох науковців, серед яких Т. М. Слінко (T. M. Slinko) [11], В. В. Середюк (V. V. Serediuk) [29], В. О. Серьогін (V. O. Serohin), Ю. Г. Барабаш (Yu. H. Barabash), І. В. Арістова (I. V. Aristova) тощо. Вагомий внесок у дослідження особливостей юридичного регулювання роботи Інтернету з позицій захисту персональних даних, зокрема у соціальних мережах, зробили І. К. Омельченко (I. K. Omelchenko) [16], Я. О. Шашенков (Ya. O. Shashenkov), Д. М. Цехан (D. M. Tsekhan), В. Д. Гавловський (V. D. Havlovskiy) [23], С. В. Шевчук (S. V. Shevchuk) і А. І. Марущак (A. I. Marushchak).

Мета публікації – проаналізувати основні правові аспекти інституту свободи слова в Інтернеті, розглянути міжнародний досвід запобігання порушенням прав людини при здійсненні необхідного для демократичного суспільства контролю, окреслити шляхи удосконалення законодавства і вирішення проблем, пов'язаних із порушенням права на свободу вираження поглядів.

Виклад основного матеріалу. Право на свободу слова закріплено у ст. 34 Конституції України, яка, поряд з іншим, містить вичерпний перелік підстав обмеження права на вираження поглядів [1, с. 141]. До того ж це право регламентується міжнародними документами, зокрема Загальною декларацією прав людини [3], Конвенцією про захист основоположних прав і свобод [4], Міжнародним пактом про громадянські і політичні права [5] тощо. Воно конкретизується у законах України «Про інформацію» [6], «Про інформаційні агентства» [7], «Про захист суспільної моралі» [8] та ін. Принагідно варто вказати, що Європейський суд з прав людини у справах, що стосуються порушень права на інформацію, найчастіше акцентує увагу на таких трьох ключових моментах: передбачення законом, відповідність законним інтересам, воно є необхідним у демократичному суспільстві [9, с. 29]. Наведене видається цілком логічним, бо засади свободи слова і вираження поглядів – універсальні, а отже, держави мають забезпечити баланс між інтересами власними, особистості та суспільства і при цьому здійснювати контроль і нагляд, тобто виконувати контрольно-наглядову функцію. Зрозуміло, що у всесвітній мережі Інтернет останнє робити складно. До того ж, законодавець має виходити з того, що право на свободу вираження думок може обмежуватися лише в інтересах забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку тощо. Водночас Інтернет як інформаційне джерело підпадає під сферу, що захищається ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки завдяки йому поширюється інформація в цілому. Зупинимося на цьому детальніше.

Поширення інформації (яка може, до речі, бути секретною, з обмеженим доступом) – справа, з одного боку, корисна, а з іншого – може становити загрозу. Саме тому заборона або блокування певного матеріалу в Інтернеті

мають бути пояснені, тобто такий крок мусить бути необхідним для демократичного суспільства, інакше такі дії сміливо можна віднести до цензури [10, с. 13]. Велика кількість інтернет-ресурсів дозволяє отримувати інформацію з різних джерел, що є основою для порівняння, співставлення і допомагає формувати власний погляд на стан речей. Однак існує і зворотній бік: розмаїття думок здатне спричинити викривлення, дезінформування громадян, як наслідок, укорінюються стереотипи, які не відповідають реаліям. Непоодинокі випадки поширення у мережі незаконних і неправдивих матеріалів, які можуть завдати моральну шкоду, образити почуття, принизити честь і гідність особи. Часто комерційний характер функціонування ресурсу виступає причиною того, що суб'єкти онлайн-інформування змушені підкорятися впливу важелів, завдяки яким вони існують, нехтуючи достовірністю й об'єктивністю опублікованого матеріалу. У зв'язку з цим виникає низка проблем на кшталт втрати довіри до інституту подачі інформації, формування викривлених вражень, відчуття втрати реальності. Це логічно, бо новини або подаються з точки зору зацікавлених суб'єктів, або необ'єктивно висвітлюються дописувачем, тобто дається суб'єктивне бачення задля інтриги із метою збільшення кількості переглядів і статистики відвідування того чи іншого ресурсу [11, с. 52].

Зупинимося ще на одному нюансі проблеми. Загальновизнано, що соціальні мережі можуть виступати особливим інформаційним джерелом. Наприклад, певна сторінка набирає значну кількість відвідувань і переглядів, що означає довіру, отже, ступінь впливу цього контенту на суспільство підвищується. Більш того, він справляє сильніше враження, ніж звичайні ЗМІ, тому що соціальні мережі передбачають зворотний зв'язок із користувачами, тобто будь-яка особа може залишати коментарі, поділитися записами тощо. У цьому разі слід визнати, що межа між конституційними правами громадян і відповідальністю, яку вони можуть понести за власні дії, дуже тонка. Приміром, у листопаді 2016 р. житель Львівської області був засуджений до трьох років позбавлення волі за посягання на національну безпеку, оскільки матеріали, які він публікував у соцмережах, були визнані неправомірними, до того ж у них містились заклики до повалення конституційного ладу [12]. Наведене дозволяє зробити висновок, що державний контроль у цій сфері здійснюється на загальних засадах із застосуванням норм чинного законодавства, але питання правового регулювання інтернет-діяльності на національному рівні, на жаль, залишається відкритим. Позиція ж Ради Європи відображена в Резолюції «Заохочення, захист і здійснення прав людини в Інтернеті»: «Права, які людина має офлайн, мають однаковою мірою бути захищені онлайн» [14]. Зокрема, влада може провести лінгвістичну експертизу, доручаючи це фахівцям, здатним вказати на те, що, так би мовити, читається «між рядками». Іншим прикладом емоційного прояву агресії, що відповідно до ст. 258² Кримінального кодексу України і норми Конституції України слід сприймати як порушення закону, є публічні заклики до підготовки і вчинення теракту [13], розпалювання ворожнечі [1, с. 141]. Як наслідок, у судовій практиці все частіше зустрічаються справи, у яких коментар

до запису в соціальній мережі стає підставою притягнення до кримінальної відповідальності [15]. Здебільшого це стосується політичних поглядів населення, відстоювання і захист яких супроводжуються емоціями і використанням певної лексики. Зокрема, користувачі мереж можуть погрожувати чи залякувати опонентів або незгодних. Враховуючи те, що, як вже зазначалося, інформація, котра поширюється через Інтернет, не завжди буває достовірною, перевіреною, 18 квітня 2018 р. комітет Верховної Ради України з питань нацбезпеки та оборони ініціював унесення змін до чинного законодавства, якими передбачається кримінальна відповідальність за поширення неправдивої інформації, що, крім іншого, піддає сумніву обороноздатність України [16]. Такий крок передусім пояснюється неабиякою важливістю використання й поширення інформації, що зачіпає національні інтереси, а отже, встановлення відповідальності за недостовірні і викривлені висловлювання є цілком обґрунтованим.

Однак зауважимо, що не все так однозначно. Як відомо, заборона цензури означає, що громадяни в змозі вільно висловлюватися (без страху писати чи виражати власне бачення, розуміння ситуації чи вирішення якоїсь проблеми, не закликаючи при цьому до протиправних дій) з приводу будь-яких питань. Виходячи з цього, закріплення будь-яких обмежень щодо місця і способу вільного висловлювання думок (наприклад, в онлайн-просторі) слід вважати відхиленням. Безперечно, у розвинених країнах має місце певний нагляд (чи навіть контроль) за активністю в мережі, проте демократичні держави при цьому мають на меті уникнення заворушень і запобігання виникненню загроз суспільству. Але при цьому важливо не допускати втручання в особистий простір та випадків переслідування й осуду за особисті думки, що на практиці зробити дуже складно. Тому Рада Європи у 2013 р. здійснила спробу визначити підстави і можливості регулювання інтернет-контенту з метою запобігання кіберзлочинності, поширенню неправдивої інформації, пам'ятаючи про необхідність забезпечити захист персональних даних. Додамо, що зацікавленою організацією виявився Міжнародний союз електрозв'язку, який запропонував взяти частину повноважень щодо управління Інтернетом на себе [17, с. 80]. Нині, наголошуючи на необхідності впровадження на національному рівні стандартів прав людини в Інтернеті, Рада Європи розробляє численні рекомендації і коментарі, беручи до уваги особливості законодавства та державного устрою багатьох країн. Наприклад, головними вимогами Ради є надання державою гарантій неупередженості й об'єктивності свого контролю, врахування розгалуженості суб'єктів, які є учасниками інформаційного онлайн-простору, залучення недержавних суб'єктів до розробки принципів поведінки в Інтернеті й можливих критеріїв її оцінки, обґрунтування потреби в постійному здійсненні моніторингу даних у мережі, конкретизація законодавчої бази і дослідження проблемних аспектів свободи слова, що підвищить довіру громадян. У той же час акцентується на тому, що при вирішенні цього питання не слід у жодному разі вдаватися до імперативних методів, запобіжних і каральних заходів [18].

Прикладом країни, що активно розвивається як демократичне інформаційне суспільство, може слугувати Франція, в якій існує система контролю Інтернету. Держава основні засади своєї діяльності в цій сфері закріпила в нормативно-правовому акті «Про сприяння поширенню та охороні прав при використанні творів у мережі Інтернет», в якому викладено принципи регулювання, серед яких обов'язкова фільтрація веб-матеріалу з метою запобігання поширенню дитячої порнографії, крадіжці і використанню персональних даних у мережі [19]. Згідно з приписами акта поліцейські підрозділи наділяються повноваженнями стосовно виконання рішень суду щодо реєстрації даних, хоча здебільшого це входить до компетенції Міністерства внутрішніх справ, яке спільно із громадськими організаціями складає списки сайтів, розглядає подання і запити щодо їх блокування [19].

У нашій державі також розроблені і прийняті акти, покликані врегулювати питання поширення і надання доступу до інформації, зокрема і в мережі Інтернет. Аналізуючи вітчизняну законодавчу базу, а саме закони України «Про захист суспільної моралі» і «Про інформацію», можемо вказати, що деякі питання потребують деталізації.

По-перше, слухним є заперечення науковців щодо можливості провайдерів забороняти доступ до сайтів на вимогу комісії з питань телебачення і радіомовлення та інших органів [20, с. 133], тим більше, що це не регламентовано жодним нормативним чи підзаконним актом. Виконання такої функції потребує чіткої аргументації і наявності підстав, які відповідно до закону можуть вважатися достатніми для блокування певного ресурсу, в іншому разі це призведе до зловживання повноваженнями серед експертів, суб'єктивного ставлення, відсутності аксіологічного підходу до визначення законності діяльності інформаційних джерел.

По-друге, окремої уваги заслуговує роль громадськості в контролюванні інтернет-діяльності. Так, на початку квітня 2018 р. співзасновник і виконавчий директор Facebook Марк Цукерберг заявив, що планує створити самостійний інститут апелювання, тобто команду, яка опрацьовуватиме оскаржені публікації, прийматиме рішення про видалення посту. Отже, будь-який користувач матиме можливість оскаржити це рішення. Однак зберігається можливість звернутися до незалежної структури, яка не має жодного відношення до діяльності веб-сайта, тож розглядатиме справу неупереджено, покладаючись на суспільну мораль і загальні уявлення про цінності [21].

Досвід деяких країн підтверджує наступне: зацікавлені громадяни можуть неупереджено встановлювати відповідність викладеної інформації загальним уявленням про мораль, і з огляду на це говорити про доречність блокування ресурсу, попит на певний контент. Наприклад, у Канаді і Великій Британії функціонує система «Cleanfeed», яка самостійно аналізує веб-контент, а у разі виявлення неприпустимої інформації, що може шкодити суспільству і державі, відправляє дані до відповідних правоохоронних органів, які більш прискіпливо і детально розглядають справу [22]. Це свідчить про співпрацю між органами державної влади і громадянами, що зменшує ризик зловживання і нехтування

представниками влади своїми повноваженнями, розбудову демократичного суспільства шляхом залучення громадських об'єднань і організацій до контрольно-наглядових заходів. У нашій державі існує Інтернет-асоціація України, однією з функцій якої є співпраця із комітетами Верховної Ради України з питань розробки, корегування і аналізу нормативно-правової бази, що регулює діяльність в Інтернеті [23]. На наш погляд, було б доцільно розширити її повноваження, віднісши до компетенції останньої вирішення разом з іншими правозахисними медіаорганізаціями питання контролю за обігом онлайн інформації, бо лише у разі консолідованої діяльності всіх зацікавлених у розвитку інтернет-регулювання суб'єктів вони зможуть фахово підходити до оцінки різних матеріалів.

По-третє, правове регулювання соціальних мереж найчастіше відбувається на засадах, що встановлюються власниками відповідного веб-сайту, своєрідними корпоративними нормами, що, однак, передбачає узгодженість із національним законодавством. Соціальні мережі та інтернет-видання виступають суб'єктами інформаційних операцій [24, с. 253], але слід удосконалити чинну законодавчу базу, ліквідувавши прогалини. Йдеться про відсутність необхідного юридичного обґрунтування статусу соціальних мереж та інтернет-видань, допустимих меж втручання в їх діяльність передусім осіб, уповноважених нести відповідальність за публікації, вказівки на відмінність приватних даних користувачів від тих, що можна розглядати як такі, що допустимо використовувати, тощо.

Ще одним ключовим моментом є те, що судова практика України щодо захисту честі і гідності особи, зокрема, і в Інтернеті, розвивається як самостійний об'єкт судового захисту і ґрунтується не тільки на приписах нормативно-правових актів, а й на морально-етичних уявленнях суспільства. Щоправда, за останні п'ять років були конкретизовані елементи, які виступають необхідними для позивача при доведенні порушених прав, але в повному обсязі вони стосуються тільки друкованих видань. Тому суди змушені спиратися на ст. 277 Цивільного кодексу України, яка серед іншого закріплює, що спростування недостовірної інформації має відбуватися у такий саме спосіб, у який вона була поширена [25, с. 356]. Однак, на наше переконання, використання мережі Інтернет значно ускладнює ідентифікацію особи, яка поширює неправдиві дані, адже не завжди є можливість дізнатися, хто справді є автором певної публікації, а притягнути до відповідальності можуть власника веб-ресурсу, який опосередковано посприяв цьому [25, с. 356]. У такому разі порушується принцип справедливості, за яким до відповідальності може бути притягнута тільки винна особа [26]. Отже, окреслене питання потребує правового врегулювання, однак, беручись за цю справу, варто пам'ятати, що не можна допустити, щоб обрані засоби, способи і механізми унормування суперечили основоположним і фундаментальним правам і свободам. Тому ЄСПЛ у справах, що розглядає, намагається розтлумачити відмінності між такими словосполученнями, як «оціночні поняття» і «наклепницькі твердження», звертаючи увагу на те, чи дійсно висловлювання є переконанням, чи виступає констатацією, що видається як оціночне бачення (Лінгенс проти Австрії) [27]. З огляду на

наведене, вважаємо дискусійним рішення Європейського суду у справі «Пфайфер проти Австрії», де суд зробив висновок, що фактичні твердження справді образливого характеру з неминучим безпосереднім впливом на приватне життя заявника гарантують захист [28]. Хоча існують окремі висновки ЄСПЛ, які акцентують на особливому підході при розгляді справ стосовно вираження думок про осіб, чий авторитет і неупередженість є важливими складовими репутації і статусу [29, с. 583]. Це свідчить про нагальну необхідність законодавчого закріплення чітких визначень і фіксації відмінностей між поняттями «дозволені висловлювання» і «наклеп, дезінформація», що вважається порушенням прав іншої особи. Незважаючи на те, що у багатьох європейських країнах наклеп не кваліфікується як злочин, зокрема і в нашій, явище «наклепницького туризму» («forumshopping») є проблемним у світі. До речі, це питання недостатньо досліджене науковцями, а отже, потребує пильної уваги, адже стосується безпеки, честі, гідності, репутації суб'єктів інформаційного потоку на міжнародному рівні. Дифамація відбувається, коли особа, користуючись закордонним інтернет-ресурсом, порушує відповідні норми, надаючи заявнику можливість подати позов до суду в будь-якій із держав [9, с. 99]. Найчастіше провайдери ліквідують контент, який може спровокувати судовий позов, задля уникнення наслідків, тому що розгляд справи щодо конфлікту з позивачем із іншої країни є дуже ускладненим.

Висновки. Підсумовуючи, слід вказати, що питання свободи висловлювань в інтернет-джерелах має певні особливості, правову специфіку і потребує конкретизації. Збалансованість між інформаційним громадянським суспільством і державою вимагає додержання принципу пропорційності, який сприяє реалізації прав людини, передбачає виключно ті обмеження, що є необхідними в демократичному суспільстві. Крім того, законодавча регламентація і розмежування понять «дозволені висловлювання» і «висловлювання, що є неправомірними», тобто такі, що порушують права, є нагальною необхідністю у правовій державі.

При розгляді категорії «контент, що може викликати стурбованість із точки зору засад толерантності і поваги до інших» законодавцю важливо не тільки прийняти норми, що встановлюють заборони, а й намагатися знайти першопричини непорозуміння у суспільстві, задати вектор уникнення дискримінаційних впливів, мінімізуючи ймовірність порушень права на свободу вираження поглядів.

Список літератури:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Червяцова А. О. Свобода вираження поглядів та інтернет: аналіз практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2014. № 1106. Вип. 17. С. 44–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2014_1106_17_13.
3. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 04.11.1950 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

6. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 651.
7. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. №13. Ст. 83.
8. Про захист суспільної моралі : Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 14. Ст. 192.
9. Вольфганг Бенедек, Маттіас Кетteman. Свобода вираження поглядів та Інтернет : посібник. Видавництво Ради Європи. 2013.
10. Слінько Т. М. Конституційно-правові гарантії свободи слова. *Наше право*. 2014. № 9. С. 11–16.
11. Ващенко А. В. Свобода вираження поглядів в Інтернеті: pro et contra. *Право та інновації*. 2014. № 3. С. 49–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2014_3_8.
12. Офіційний веб-сайт прокуратури Львівської області. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=195796.
13. Кримінальний кодекс України. Дата оновлення 28.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 20. 07.2018).
14. Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Social Media and Human Rights, 27, June 2016. Issue Discussion Paper (Korff Douweand Brown Ian), CommDH (2016). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1904319>).
15. Рішення Дніпровського районного суду м. Київ від 09.08.2016 р. у справі №755/7842/16-ц. URL : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59641375>.
16. Пашинський ініціює введення кримінальної відповідальності за поширення інформації, що підриває обороноздатність України. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/499896.html>.
17. Омельченко І. К. Шляхи регулювання Інтернет-контенту в рамках національного законодавства України та міжнародних стандартів. *Інформація і право*. 2014. № 1 (10). С. 73–86.
18. Committee of Ministers 7 December 2011, Declaration on the protection of freedom of expression and freedom of assembly and association with regard to privately operated Internet platforms and online service providers. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680645b44> (дата звернення 20. 07.2018).
19. О содействии распространению и охране прав при использовании произведений в сети Интернет : Закон Франции от 12.06.2009 г. №2009-131128. Дата оновлення 10.2009 г. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14292>.
20. Терехова Т. А. Правове регулювання використання Інтернету як засобу поширення масової інформації в Європейському Союзі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. № 31. С. 131–135.
21. Facebook: Цукерберг поділився планами. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/sudova-sistema-facebook-cukerberg-podilivsy-planami.html> (дата звернення 29. 07. 2018).
22. Project Cleanfeed. URL: [http://en.wikipedia.org/wiki/Cleanfeed_\(content_blocking_system\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Cleanfeed_(content_blocking_system)) (дата звернення 20. 08. 2018).
23. Офіційний веб-сайт Інтернет Асоціації України. URL: <http://inau.ua/pro-asociaciyu> (дата звернення 20. 07.2018).
24. Гавловський В. Д. До питання захисту персональних даних у соціальних мережах. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2011. № 24. С. 252–261.
25. Цивільний кодекс України. Дата оновлення : 02.08.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
26. Декларація про принципи міжнародного права від 24.10.1970 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_569.
27. Lingens v. Austria: Judgment 8 July 1986. URL: http://www.oas.org/en/iachr/expression/docs/jurisprudence/european/CASE_OF_LINGENS_v_AUSTRIA.doc.
28. Pfeifer and Plankl v. Austria 22 February 1992. URL: <http://giacomoberto.com/split2005/independence/giurisprudenza/pfeifer.doc>.

29. Слінько Т. М., Середюк В. В. Свобода вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини та загальні критерії її обмеження. *Форум права*. 2009. № 3. С. 580–585.

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy. (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30.
2. Cherviatsova, A.O. (2014). Svoboda vyrazhennia pohliadiv ta internet: analiz praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii: Pravo*, 1106, 17, 44–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2014_1106_17_13 [in Ukrainian].
3. Zahalna deklaratsiia prav liudyny OON vid 10.12.1948 r. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Konventsiiia pro zakhyst prav i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava vid 16.12.1966 r. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-KhII. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 48, art. 651.
7. Pro informatsiini ahentstva: Zakon Ukrainy vid 28.02.1995 r. № 74/95-VR. (1995). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13, art. 83.
8. Pro zakhyst suspilnoi morali: Zakon Ukrainy vid 20.11.2003 r. № 1296-IV. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 14, art. 192.
9. Volfhanh Benedek, Mattias Ketteman. (2013). Svoboda vyrazhennia pohliadiv ta Internet. Vydavnytstvo Rady Yevropy [in Ukrainian].
10. Slinko, T.M. (2014). Konstytutsiino-pravovi harantii svobody slova. *Nashe pravo*, 9, 11–16 [in Ukrainian].
11. Vashchenko, A.V. (2014). Svoboda vyrazhennia pohliadiv v Interneti: pro et contra. *Pravo ta innovatsii*, 3, 49–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2014_3_8.
12. Ofitsiyni veb-sait prokuratury Lvivskoi oblasti. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=195796.
13. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
14. Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, Social Media and Human Rights, 27, June 2016. Issue Discussion Paper (Korff Douweand Brown Ian), CommDH (2016). URL: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1904319>.
15. Rishennia Dniprovskoho raionnoho sudu m. Kyiv vid 09.08.2016 u spravi №755/7842/16-ts. URL: <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/59641375> [in Ukrainian].
16. Pashynskiy initsiiue vvedennia kryminalnoi vidpovidalnosti za poshyrennia informatsii, shcho pidryvaie oboronozdatnist Ukrainy. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/499896.html> [in Ukrainian].
17. Omelchenko, I.K. (2014). Shliakhy rehuliuвання Internet-kontentu v ramkakh natsionalnoho zakonodavstva Ukrainy ta mizhnarodnykh standartiv. *Informatsiia i pravo*, 1 (10), 73–86 [in Ukrainian].
18. Committee of Ministers 7 December 2011, Declaration on the protection of freedom of expression and freedom of assembly and association with regard to privately operated Internet platforms and online service providers. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680645b44>.
19. O sodejstvii rasprostraneniю i ohrane prav pri ispol'zovanii proizvedenij v seti Internet : Zakon Francii ot 12.06.2009 g. № 2009-131128. (2009). URL: <http://www.wipo.int/wipolex/ru/details.jsp?id=14292> [in Russian].
20. Terekhova, T.A. (2015). Pravove rehuliuвання vykorystannia Internetu yak zasobu poshyrennia masovoi informatsii v Yevropeiskomu Soiuzi. *Naukoviy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii «Pravo»*, 31, 131–135 [in Ukrainian].
21. Facebook: Tsukerberh podilyvsia planamy. URL: <http://yur-gazeta.com/golovna/sudova-sistema-facebook-cukerberh-podilivysya-planami.html>

22. Project Cleanfeed. URL: [http://en.wikipedia.org/wiki/Cleanfeed_\(content_blocking_system\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Cleanfeed_(content_blocking_system)).
23. Ofitsiyniy veb-sait Internet Asotsiatsii Ukrainy. URL: <http://inau.ua/pro-asociaciyu> [in Ukrainian].
24. Havlovskiy, V.D. (2011). Do pytannia zakhystu personalnykh danykh u sotsialnykh merezhakh. *Borotba z orhanizovanoiu zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka)*, 24, 252–261 [in Ukrainian].
25. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
26. Deklaratsiia pro pryntsypy mizhnarodnoho prava vid 24.10.1970 r. (1970). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_569.
27. Lingen v. Austria: Judgment 8 July 1986. (1986). URL: http://www.oas.org/en/iachr/expression/docs/jurisprudence/european/CASE_OF_LINGENS_v_AUSTRIA.doc.
28. Pfeifer and Plankl v. Austria 22 February 1992. (1992). URL: <http://giacomoooberto.com/split2005/independence/giurisprudenza/pfeifer.doc>.
29. Slinko, T.M., Serediuk, V.V. (2009). Svoboda vyrazhennia pohliadiv u rishenniakh Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta zahalni kryterii yii obmezhenia. *Forum prava – Law Forum*, 3, 580–585 [in Ukrainian].

Slinko T. N., PhD in Law, Associate Professor, Head of the Department of Constitutional Law of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : t.m.slinko@gmail.com ; ORCID 0000-0001-8411-9655

Mits A. M., Student 3 course, Personnel Training Institute for the Bodies of Justice of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

Problems of realization right to freedom of speech in information internet-sources

The article considers the essence of the realization of the right to freedom of speech on the Internet. The guarantees of the right to free expression of views in the online mode in a democratic state have been investigated. Taking into account both positive and negative consequences (we are talking about cyber and hacker attacks), as well as the speed and possibilities of the network, the issues of state regulation of Internet content are becoming relevant. As we see, in the present conditions, the need to provide and observe guarantees of human rights in the Internet, namely freedom of speech and freedom of expression, becomes urgent. Now, emphasizing the need to introduce human rights standards on the Internet at the national level, the Council of Europe is developing numerous recommendations and comments, taking into account the peculiarities of the legislation and the state of many countries. The difficulty for Ukraine lies in the fact that, first of all, the requirements of national legislation should be adapted to international provisions.

The prescriptions and provisions of the current legislation of Ukraine, mechanisms for revealing the balance between state interests and citizens' rights on the example of foreign countries are analyzed. Attention is focused on the existing problems of ensuring the right to freedom of expression on the Internet, ways of possible legal regulation of the information on-line space, taking into account the compulsory observance of human rights, are suggested.

The role of the public in controlling Internet activities deserves special attention. It is noteworthy that the Internet Association of Ukraine operates in our country, one of whose functions is cooperation with the Verkhovna Rada of Ukraine committees on the development, adjustment and analysis of the regulatory and legal framework governing Internet activities. In our opinion, it would be advisable to expand its powers, considering its decision along with other human rights media organizations to control the circulation of online information, because only in the case of consolidated activities of all those interested in the development of Internet regulation of subjects, they will be able to professionally approach the evaluation of various materials.

Taking into account what has been said, it can be stated that the issue of freedom of speech in Internet sources has certain features, legal specifics and requires concretization. The balance between the information society and the state requires respect for the principle of proportionality, promotes the

realization of human rights, provides for exclusively those restrictions that are necessary in a democratic society. In addition, legislative regulation and the delineation of the concepts "authorized statements" and "statements are illegal", that is, violating rights, is an urgent necessity in a state governed by the rule of law. When considering the category of "content that may cause concern in terms of tolerance and respect for others," it is important for the legislator not only to adopt norms that impose prohibitions, but also to try to find the root causes of misunderstandings in society, to set the vector for avoiding discriminatory influences, minimizing the likelihood of violations of law on freedom of expression.

Keywords: freedom of speech; Internet-source; right to freedom of expression; information; online sources; censorship; state control; social networks.

Надійшла до редколегії 15.08.2018 р.